

особливості поведження з військовополоненими. Окрім того, один із розділів згаданого закону має стосуватися використання праці військовополонених.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, яка була затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17?find=1&text=%BD#w1_1.

2. Виступ І. Верещук. URL: <https://minre.gov.ua/interview/stalo-vidomo-pro-kilkist-polonenyh-ukrayinciv-u-rosiyan-i-chomu-ne-mozhna-chekaty-na-obmin>.

3. Женевська конвенція про поведження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року / ратифіковано Україною 03 липня 1954 року // у редакції закону України від 08 лютого 2006 року № 3413-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

Мальцев Вадим Віталійович,
викладач кафедри конституційного
і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Війна супроводжує людство протягом усієї його історії, вона була невід’ємним елементом зміни історичних епох, часто будучи каталізатором соціальних, економічних та політичних перетворень. Згідно із найоптимістичнішими підрахунками, за останні кілька тисячоліть людство провело у мирі менш ніж триста років, що не складає і одного відсотка від розглянутого часу. Війна стала настільки помітним та, нажаль, невід’ємним елементом історії людства, що навіть була покладена в основу ідеології деяких держав. Так офіційна ідеологічна основа сучасної російської держави, у значній мірі побудована на постійній ностальгії по «великій перемозі» та пропагандистських мотивах про можливість повторення такої «перемоги» не акцентуючи уваги на тому, що ця перемога супроводжувалась колосальними жертвами, голодом, хворобами та людським горем. До чого це призвело ми можемо бачити зараз, в умовах коли деякі вчені почали вести розмови про так званий «кінець історії» – період

коли у цивілізованому світі повинні настати мир та стабільність, а всі зусилля держав мають бути спрямовані не на нові війни а на науковий прогрес, покращення рівня життя громадян та економічну конкуренцію, ми отримали не «кінець історії» а нову повномасштабну війну в Європі.

На сьогоднішній день під збройними конфліктами найчастіше за все розуміють силове (збройне) протистояння між групами людей, яке відбувається у результаті зіткнення різних інтересів, які не змогли бути улагоджені іншими способами в силу неможливості або небажання [1, с. 88]. Світова спільнота намагається максимально уникнути виникнення збройних конфліктів, адже окрім жертв серед людей в умовах глобалізації збройний конфлікт практично в буд-якій частині світу має відчутний вплив на всі інші країни сучасної світової спільноти. Так російське вторгнення в Україну потенційно може призвести до продовольчої кризи та масового голоду в менш розвинених країнах, а напад КНР на Тайвань може призвести до світової кризи пов'язаної з тим, що на Тайвань випадає більша частина виробництва цього матеріалу, який має практично незамінний характер у виробництві електроніки, що у свою чергу може призвести до катастрофічних наслідків для світової економіки.

Розуміючи неможливість повністю невілювати ризик виникнення нових війн світова спільнота докладала зусиль для спільного створення законодавства, що має встановлювати правила поведження учасників війни в процесі збройного конфлікту. Так ще у 1899 р. на Першій конференції миру було прийнято Гаазьку конвенцію про закони і звичаї сухопутної війни, метою якої було встановлення положення про обов'язкову участь в процесі конфлікту урядової організації, метою якої має бути збирання відомостей про осіб, які перебувають в полоні, та необхідність існування в процесі конфлікту громадської організації, створеної для надання допомоги військовополоненим під час знаходження в полоні супротивної сторони [2].

З часом виникла необхідність прийняття ряду міжнародно-правових норм, що спрямовані на забезпечення захисту прав людини в умовах збройних конфліктів (так зване «жєневське право») [3]. Основними етапами цього процесу стали прийняття у 1929 році Жєневських конвенцій про поліпшення долі пораниених та хворих у діючих арміях та про режим військовополонених, які стали фундаментальними принципами гуманітарного права, варто також зазначити, що

сторони військового конфлікту мали беззаперечно дотримуватись норм цих конвенцій незалежно від того, чи були вони ратифіковані урядами відповідних країн. Наступні чотири Женевські конвенції про захист жертв війни були прийняті у 1949 році. Зазначені конвенції були спрямовані не лише на захист військовослужбовців воюючих сторін, але й цивільного населення. Після прийняття у 1977 році Додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 року захист було поширено на всіх осіб, що постраждали у результаті військового конфлікту.

На даний час до переліку основних принципів «женевського права» відноситься право мирного населення користуватись спеціальним правовим захистом в умовах війни або інших збройних конфліктів, військовополоненим гарантується право користування спеціальним правовим захистом, поранені і хворі мають право на медичну допомогу, яку зобов'язані надавати також і медичні служби сторони противника та нейтральних держав, заборонено застосування особливо жорстоких видів зброї (розривні кулі, протипіхотні міни) та зброю масового знищення (хімічна, токсична і бактеріологічна зброя тощо), також гарантується особливий правовий статус представників організації Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Варто зазначити, що положення Конвенції поширюють свою дію на будь-які типи військових конфліктів, це стосується навіть тих випадків, коли стан війни юридично не оголошено, як було до цього в рамках гібридної війни на сході України, та у 2022 році, коли росія навіть через 8 місяців повномасштабного вторгнення офіційно не оголосила війну. Норми міжнародного гуманітарного права дозволяють застосування терміну «військовополонений» до військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, та інших силових відомств, задіяних в антитерористичній операції, добровольців та іноземців, які потрапили в полон.

Відповідно до положень Конвенції при поводженні з військовополоненими сторони мають керуватись принципом гуманності. Сторонам військового конфлікту заборонено вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до смерті або створити серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого. Будь-які порушення зазначених положень мають розглядатися світовою спільнотою як серйозне порушення цієї Конвенції. Також суворо забороняється завдання полоненим будь-яких фізичних каліцтв або проведення над ними медичних чи наукових експериментів

будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються з метою збереження його життя та здоров'я. Також військовополоненим гарантується захист від цькування, образ, психологічного насилля та приниження, військовополоненим гарантується право на повагу до їхньої честі й гідності. Також держава, що утримує військових у полоні зобов'язана надавати їм безоплатну медичну допомогу та утримання [4]. Як правило військовополонені насамперед становлять інтерес у якості потенційного джерела інформації. З цієї метою військовий може бути допитаний. Однак у процесі допиту заборонено застосування фізичних чи моральних тортур або будь-яких інших засобів примусу. Військовополонені зобов'язані надати лише інформацію стосовно свого прізвища, ім'я та звання, повідомити дату народження та особистий номер або, якщо такого немає, іншу рівноцінну інформацію. Військові, що були захоплені у полон в зоні бойових дій, мають бути у найкоротший термін евакуйовані у табори, що розташовані на достатній відстані від зони бойових дій. Умови перебування в цих таборах повинні бути не гіршими за умови, якими користуються розташовані в цій місцевості війська сторони, що утримують їх у полоні.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України продемонструвало світу страшне обличчя путінського режиму. З початку війни почала з'являтися велика кількість повідомлень про масові порушення правил поведінки з військовополоненими. Так на офіційному сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можна знайти безліч повідомлень про випадки катувань та приниження наших військовослужбовців, наприклад: «Українців одягали в форму полонених, підстригли волосся, катували, змушували вчити патріотичні російські пісні та виконувати їх для своїх наглядачів. Допити відбувалися два-три рази на день, після чого чоловіків жорстоко били, а згодом змушували підписати документи про те, що з ними добре поводитися» [5].

Зазначені випадки вказують на те, що нашій державі разом зі світовою спільнотою необхідно буде консолідувати зусилля для того, щоб після закінчення війни кожен випадок катувань та принижень наших військових отримав належну правову оцінку, а кожен військовий злочинець отримав покарання за свої вчинки.

Список використаних джерел

1. Політологія: навчальний посібник / [Є.В. Перегуда, В.Ф. Панібудьласка, В.Л. Семко, Н.І. Рижко, С.Д. Місержи, В.Л. Стеценко, В.Л. Згурська, В.П. Третяк]. Київ: КНУБА, 2011. 216 с.
2. The Program for Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, «Brief Primer on IHL», Accessed at IHL.ihlresearch.or Archived 2010-04-19 at the Wayback Machine 2009.
3. Доді К. В. Розвиток міжнародно-правових норм, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного характеру: дис. к. ю. н.: 12.00.11 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2011. 236 с.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 12 серп. 1949 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
5. Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-u-rosijskomu-poloni-ukrayinciv-katuyut-ta-trimayut-u-nelyudskih-umovah.

Мельник Надія Володимирівна,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
факультету № 1 Інституту з підготовки
фахівців для підрозділів Національної
поліції Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Вітчизняними та зарубіжними вченими останнім часом набуває дедалі більшої активності процес осмислення соціально-політичних явищ як «війна», «збройний конфлікт», їх наслідки та правове регулювання. Війна і збройні конфлікти постійно мали вагомий вплив на життя різних країн і народів, а захист прав людини в такий період набуває ще актуальнішого значення. Незважаючи на жакливі наслідки Другої Світової Війни, держави не відмовились від вирішення конфліктів за допомогою сили, хоча